

**NARAȚIUNI STRATEGICE ÎN ROMÂNIA: CERTITUDINI
ȘI INCERTITUDINI PRIVIND ROLUL NAȚIONAL**

LUCIAN DUMITRESCU*

Abstract. *The article seeks to unravel the certainties and uncertainties regarding Romania's national role before and after it has joined the Euro-Atlantic community. To this end, the article brings under scrutiny two types of strategic narratives, namely constitutive and identity ones. Whereas the first one refers to how the Romanian political elite has perceived the regional threats, the second one deals with Romania's specific role within NATO and the EU. The strategic narratives explored in this article stem from some of the books written by top Romanian statesmen, that is, Presidents of the Republic, Prime-Ministers, Ministers of Foreign Affairs and National Security Counsellors.*

Keywords: *strategic role, strategic narrative, propaganda, Romania.*

Articolul își propune să lămurească certitudinile și incertitudinile legate de rolul strategic asumat de România înainte și după aderarea la comunitatea euro-atlantică. În acest scop, articolul aduce în discuție două tipuri de narațiuni strategice, respectiv narațiunile constitutive și pe cele identitare. În vreme ce primele se referă la modul în care elita politică din România a perceput amenințările regionale, cele identitare vizează rolul specific asumat de România în cadrul NATO și al UE. Narațiunile strategice analizate în acest articol provin din cărțile scrise de câțiva oameni de stat români de primă importanță, respectiv președinți ai statului, prim-miniștri, miniștri de externe și consilieri pe probleme de securitate națională.

Introducere

E deja un loc comun în studiile despre războiul informațional că o abordare defensivă a propagandei, focalizată pe relevarea faptelor, e de cele mai multe ori inefficientă¹. Înainte ca experții să decodifice mesajul propagandistic, e probabil

* Cercetător științific III dr. la Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I. C. Brătianu” al Academiei Române; dulust@gmail.com

¹ Todd C. Helmus; Elizabeth Bodine-Baron; Andrew Radin, *Russian Social Media Influence. Understanding Russian Propaganda in Eastern Europe*, Santa Monica, RAND Corporation, 2018; Andrew Radin; Clint Reach, *Russian Views of the International Order*, Santa Monica, RAND Corporation, 2017.

Rev. Șt. Pol. Rel. Int., XVI, 4, pp. 5–28, București, 2019.

că acesta își va fi atins deja ținta. Apoi, abordarea experților, care se materializează în articole sau interviuri cu conținut rațional, nu poate rivaliza cu conținutul preponderent emoțional al mesajului propagandistic. Nu în ultimul rând, publicul cu care interacționează expertul e de cele mai multe ori diferit de audiențele pe care le țintește propaganda. Din aceste motive, dar și din altele, abordarea ofensivă, de tip proactiv, pare să fie din punct de vedere strategic cea mai bună soluție pentru combaterea unui mesaj propagandistic. Abordarea proactivă vizează fie corectarea unei vulnerabilități, precum sărăcia, neîncrederea în instituțiile publice sau în partidele politice ori absența capitalului social de tip *bridging* în zone multiculturale cu riscul apariției scindărilor etno-religioase. Evident, această abordare este costisitoare din perspectiva timpului. O abordare rapidă, proactivă, pentru combaterea propagandei o constituie elaborarea de contra-narațiuni strategice. Neajunsul contra-propagandei este că aceasta consistă de regulă în conținuturi locale, iar naționalismul pozitiv, în funcție de cine îl manevrează, se poate transforma rapid în naționalism negativ sau, oricum, într-un naționalism mai puțin inteligent².

Textul de față își propune o abordare asertivă, dar din punct de vedere academic, în raport cu una dintre narațiunile binecunoscute ale „propagandei ruse”³, respectiv *România, colonie a Occidentului*. Susținerea mai largă a tezei enunțate mai devreme este aceea că liderii politici ai Uniunii Europene sunt marionete ale SUA⁴. În sens restrâns, politicienii români sunt la rândul lor marionete ale „Occidentului”, care prin diferitele sale organizații de securitate și economice proiectează viziuni coloniale asupra României. Pe scurt, susținerea „propagandei ruse” este că acțiunea politico-strategică a României nu se derulează în raport cu interesele cetățenilor români, ci în detrimentul acestora. Publicul vizat de această narațiune este mai ales cel format din pierzătorii tranziției, adică din persoanele aflate în risc de sărăcie, segment care în România reprezintă aproximativ un sfert din populație.

Conceptul cu care textul de față își propune să exploreze narațiunea *România, colonie a Occidentului* este acela de rol strategic, care mai apare în text și sub forma de rol național. Rolul strategic al unui stat e rezultatul unei negocieri între grupurile de interes naționale și grupurile de interes internaționale, iar rezultatul acestei negocieri depinde de raporturile de putere dintre părți. Premisa textului este că puterea de negociere a părții române reiese și din discursul de securitate articulat de aceasta în timp. În acest sens, textul examinează narațiunile strategice ale actorilor locali, respectiv președinți ai României, prim-miniștri, miniștri

² În funcție de context și de obiectivul strategic vizat, naționalismul inteligent poate fi o tactică ce constă nu numai în practici de balansare externă, ci și în practici de balansare internă. Naționalismul încetează să mai fie inteligent dacă se metamorfozează din tactică în obiectiv strategic.

³ Dintr-o perspectivă academică, „propaganda rusă” ar trebui operaționalizată, respectiv indicate sursele care diseminează anumite mesaje consonante cu discursul strategic al Federației Ruse pentru Europa de Est, finanțarea acestor surse, tipul de mesaj diseminat, frecvența mesajelor și apariția acestora în raport cu anumite evenimente, pe cine anume (persoane, grupuri sociale, instituții, valori) securizează etc. Altfel, există riscul de a esențializa „propaganda rusă” și de a trece la o vânătoare de vrăjitoare.

⁴ Martin Krag; Sebastian Asberg, “Russia’s strategy for influence through public diplomacy and active measures. The Swedish case” în *Journal of Strategic Studies*, 2017.

de externe și consilieri pe probleme de securitate și de politică externă. Viziunea locală de politică externă este explorată în raport cu două tipuri de narațiuni strategice, respectiv cea privitoare la reîntoarcerea României în Europa, manifestă până în 2007, și cea legată de rolul României în NATO și în Uniunea Europeană, prezentă mai ales după 2007. Din punct de vedere metodologic, am analizat viziunea livrescă, concentrată deci în cărți, a oamenilor de stat amintiți mai sus.

Prima secțiune a textului discută pe scurt conceptele, respectiv rolul strategic și narațiunea strategică, precum și abordarea metodologică. Partea a doua explorează narațiunea strategică *România, colonie a Occidentului* în contextul discursului strategic al Federației Ruse. Următoare secțiune prezintă viziunea de politică externă a unora dintre liderii politici români în legătură cu integrarea României în structurile euro-atlantice, pentru ca următoarea secțiune să discute viziunea strategică despre rolul României în NATO și UE.

Discutarea conceptelor și scurte considerații metodologice

Dacă e să folosim un concept academic pentru decriptarea temei de propagandă *România, colonie a Occidentului*, abordarea aleasă se referă la rolul strategic al României. Rolul strategic asumat de un stat este o componentă a identității strategice a statului respectiv, care de regulă implică un proces de alterizare/diferențiere orientat fie extern, fie intern, în funcție de capacitățile instituționale ale statului, aici intrând și cele ideologice. Teoria rolului social precizează că rolul individual este rezultatul unui proces cu patru componente. Este vorba despre poziția individului în societate, de rolul pe care insul și-l atribuie în cadrul societății, de ceea ce societatea așteaptă de la individ și, în fine, despre ceea ce individul face în societate. Fără a esențializa sau antropomorfiza statul, logica rolului social este transferată de la individ la stat într-o perspectivă constructivistă⁵. La fel ca rolul social al individului, care este construit instituțional, rolul strategic al statului este rezultatul unui proces interacțional, de socializare internațională. Astfel, rolul strategic al statului apare la intersecția dintre viziunea instituțiilor internaționale și a liderilor politici internaționali despre România cu perspectiva strategică a elitelor locale. Mai exact, rolul strategic al unui stat răspunde la două tipuri de așteptări. Pe de o parte, este vorba despre așteptările interne, ale elitei locale, iar pe de altă parte, este vorba despre așteptările aliaților strategici ai unui stat⁶. Premisa textului este cea enunțată de George Herbert Mead, sociolog interacționist american, care a stabilit că formarea sinelui este rezultatul unui proces interacțional. Identitatea strategică a statelor, din care decurge rolul lor strategic, rezultă în urma unui proces dialogic, între structura social-politică a statului respectiv și procesul de socializare internațională. Întrebarea e dacă în aceste cazuri

⁵ Ekrem T. Başer, "Shift-of-Axis in Turkish Foreign Policy. Turkish National Role Conceptions Before and During AKP Rule" in *Turkish Studies*, 2015, p. 5.

⁶ Sebastian Harnisch, "Role theory. Operationalization of key concepts" în *Role Theory in International Relations. Approaches and analyses*, eds. Sebastian Harnisch, Cornelia Frank, Hannes Maull, New York, Routledge, 2011, p. 8.

poate să apară o asimetrie de putere, astfel încât rolul strategic al statului să fie hotărât preponderent de socializarea internațională și mai puțin de structura social-politică a statului. Unii autori consideră că socializarea internațională e un proces constrângător, care lasă puțină autonomie unui stat⁷. Alți autori consideră că în formarea rolului strategic asumat de un stat contează mai mult identitatea strategică asumată de elita locală, de tipul „cine suntem noi“, care nu depinde de așteptările altor state⁸. Pe această a doua variantă merge și textul de față, și nu din motive care țin de predilecția autorului pentru teoriile din relațiile internaționale care conferă o minimă autonomie (*agency*) și statelor mici. Ci din motive care țin mai degrabă de specificul socializării internaționale în fostele țări comuniste. Socializarea internațională descrie modul în care un outsider adoptă și internalizează „normele constitutive“⁹ ale unei comunități de state. În fostele țări comuniste, socializarea internațională a fost mai degrabă un proces elitist, controlat de agenți ai statului, în condițiile în care societățile civile din zonă era subdezvoltate, partidele dependente de stat, iar sindicatele tutelau un corporatism dominat de stat¹⁰. Dacă lucrurile stau așa, înseamnă că elitele locale au avut un rol preponderent în determinarea rolului strategic al statului. Perspectiva intra în contradicție cu teza „propagandei ruse“, care accentuează determinismul socializării internaționale. Întrebarea de fond despre rolul strategic al României e dacă elitele locale au știut ce vor atât înainte cât și după integrarea României în structurile euro-atlantice, iar acest aspect reiese din discursul de securitate al oamenilor de stat.

O discuție despre rolul național asumat de un stat este de fapt o discuție despre cum se construiește interesul național. Spre deosebire de militarul chemat să apere interesul național, cercetătorul din zona relațiilor internaționale are în primul rând obligația de a examina modul în care e construit interesul național¹¹. O disecare a modului în care se formează interesul național conferă lectorului o privire asupra modului în care statele știu ceea ce vor. Fără intenția de a esențializa statul, trebuie spus că atunci când apar confuzii în privința rolului național generate mai ales de absența viziunii strategice, înseamnă că un stat nu știe ce vrea¹². Premisa textului este că interesul național e construit prin practici lingvistice și non-lingvistice¹³. Conexiunea dintre interesul național și narațiunile strategice derivă din faptul că cele din urmă conțin reprezentări prin intermediul cărora elita politică conferă înțelesuri atât contextului intern cât și contextului internațional. Din această perspectivă, narațiunile strategice explică publicului

⁷ *Op. cit.*, p. 13.

⁸ Ted Hopf, *Social Construction of International Politics. Identities & Foreign Policies, Moscow, 1955 & 1999*, Ithaca, Cornell University Press, 2002.

⁹ Frank Schimmelfenning, „Introduction. The Impact of International Organizations on the Central and Eastern European States. Conceptual and Theoretical Issues“ în *Norms and Nannies. The Impact of International Organizations on the Central and East European States*, ed. Ronald H. Linden, New York, Routledge, 2002.

¹⁰ *Op. cit.*, p. 17.

¹¹ Martha Finnemore, *National Interests in International Society*, Ithaca, Cornell University Press, 1996.

¹² *Ibidem*.

¹³ Jutta Weldes, *Constructing National Interest. The United States and the Cuban Missile Crisis*, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1999.

de ce un stat adoptă anumite obiective de politică externă și nu altele și, concomitent, oferă legitimitate politicilor publice ale statului, cu precădere acelor din domeniul securității care implică fonduri bănești consistente.

Conceptual, narațiunea strategică e metamorfoza pe care *soft power*-ul a suferit-o în debutul secolului XXI¹⁴. Neajunsul academic al *soft power*ului ținea de tendința de a număra și a descrie capacitățile de influențare strategică deținute de un stat fără însă să exploreze și impactul acestor capacități asupra diferitelor publicuri interne și externe¹⁵. Ca atare, din perspectiva cunoașterii academice, s-a considerat că narațiunile strategice reprezintă un instrument euristic mai util. Astfel, în strânsă conexiune cu cultura ori cu culturile de securitate ale diferitelor state, poate fi explorat modul de formare a narațiunilor strategice, proiectarea acestora, precum și modul în care sunt receptate narațiunile strategice de diferitele publicuri¹⁶.

Înainte de a defini narațiunea strategică, ar trebui spus mai întâi ce face aceasta. În principiu, orice narațiune strategică securizează. Pe scurt, o narațiune strategică indică cine e vinovat de producerea unui eveniment, cu consecința transformării respectivei entități într-o amenințare de securitate¹⁷. În plus, narațiunea strategică raționalizează, oferă deci sens unui eveniment, pe care îl explică de regulă în acord cu specificul unei culturi de securitate. Din această perspectivă pot să apară mai multe narațiuni strategice care să confere sensuri diferite¹⁸, pentru publicuri diferite, aceluiași eveniment de securitate. În această situație, narațiunea strategică securizează și legitimează sau, dimpotrivă, securizează și delegitimează un obiect de referință specific, precum statul-națiune, anumite instituții publice și politicile specifice adoptate de acestea, personalități publice de prim rang etc. Rezultă de aici că, în funcție de identitatea prevalentă creată pentru un anumit tip de public prin socializarea politică, o narațiune strategică poate fi apreciată ca discurs negativ de securitate, iar alta ca discurs pozitiv de securitate. Deci mai multe narațiuni strategice pot intra în competiție pentru inima și mintea unui public, cu consecința reducerii relațiilor internaționale la următoare problemă: a cui poveste câștigă¹⁹?

„Narațiunile strategice sunt instrumente prin intermediul cărora actorii politici încearcă să construiască o interpretare comună a trecutului, prezentului și viitorului politicii mondiale cu intenția de a influența comportamentul actorilor interni și internaționali”²⁰. Există trei tipuri de narațiuni strategice. Primul tip

¹⁴ Vz. Joanna Szostek, “Defence and Promotion of Desired State Identity in Russia’s Strategic Narrative” în *Geopolitics*, 2016; Laura Roselle, Alister Miskimmon, Ben O’Loughlin, “Strategic narrative. A new means to understand soft power” în *Media, War & Conflict*, 2014, 7 (1)

¹⁵ Laura Roselle, Alister Miskimmon, Ben O’Loughlin, “Strategic narrative. A new means to understand soft power” în *Media, War & Conflict*, 2014, 7 (1), p. 71.

¹⁶ *Op. cit.*, pp. 78-79.

¹⁷ Zellner Wolfgang, *Security Narratives in Europe. A Wide Range of Views*, Institute for Peace Research and Security Policy at the University of Hamburg, Nomos, 2017.

¹⁸ De regulă, orice narațiune strategică este însoțită de cel puțin o contra-narațiune strategică.

¹⁹ Laura Roselle, Alister Miskimmon, Ben O’Loughlin, “Strategic narrative. A new means to understand soft power” în *Media, War & Conflict*, 2014, 7 (1), p. 71.

²⁰ Alister Miskimmon; Ben O’Loughlin; Laura Roselle (ed.), *Forging the World. Strategic Narratives and International Relations*, Ann Arbor, University of Michigan, 2017.

este cel al *narațiunilor strategice sistemice* sau *constitutive*, care comunică publicului informații despre politica mondială: cum este structurată, care sunt principalii actori, situația sistemului internațional. Narațiuni strategice sistemice sunt Războiul Rece, Războiul împotriva terorismului, ascensiunea Chinei sau neoimperialismul Rusiei. Al doilea tip vizează *narațiunile strategice identitare*, care reliefează valorile centrale, de tip societal, ale unui actor și amenințările la adresa acestora. Bunăoară, referențialul „democrației suverane” intră în contradicție și, simultan, amenință identitatea sacră a „Occidentului”, adică valori precum economie de piață, stat de drept și drepturi ale omului. Ultimul tip de narațiune strategică vizează *o politică publică specifică*, care reliefează, de pildă, valoarea normativă a acesteia, ca de exemplu protejarea mediului înconjurător pentru generațiile viitoare.

Articolul nu-și propune să intre într-o dezbatere epistemologică complicată. Trebuie totuși precizat că, din punct de vedere paradigmatic, textul de față stă undeva între postructuralism și constructivism. Ca atare, abordarea textului este mai degrabă de tipul *cum*, respectiv exploarea modului în care diferite texte de politică externă atașează semnificații unor obiecte/subiecte sociale, cu consecința producerii unor deschideri interpretative și a închiderii altora²¹. Dacă aș fi utilizat abordarea *de ce*, atunci ar fi trebuit să explic motivele care au stat la baza anumitor decizii de politică externă, ce au produs consecințe specifice²². Sunt mai puțin interesat de motivele pentru care apar clarități și neclarități legate de rolul strategic al României și mai mult de modul cum apar aceste neclarități în discursul livresc al unor personalități politice de prim-rang din România, respectiv președinți ai statului, prim-miniștri, miniștri de externe, consilieri pe probleme de securitate. Motivul pentru care am redus analiza la cărțile scrise de principalii oameni de stat din România ține de supoziția că ideile de securitate sunt mai bine profilate în aceste lucrări. Evident, abordarea este insuficientă. Pe de o parte, pentru că n-am parcurs toate cărțile scrise de liderii politici invocați în acest text, iar pe de altă parte, fiindcă alte tipuri de intervenții – alocuțiuni, interviuri, articole din presă – sunt la fel de valoroase pentru o astfel de investigație. În plus, nu toți oamenii de stat scriu cărți, deși se poate spune că există o modă în acest sens. Textul analizează aparițiile livrești semnate de Ion Iliescu, Emil Constantinescu, Traian Băsescu, Klaus Iohannis, Adrian Năstase, Dacian Cioloș, Adrian Severin, Mircea Geoană, Bogdan Aurescu, Ioan Mircea Pașcu și Iulian Chifu. Articolul examinează deci o serie de texte care apar la joncțiunea geopoliticii practice cu geopolitica formală²³, dar nu-și propune să urmărească ecourile acestor texte în cultura populară, respectiv filme, muzică, beletristică, bloguri etc.

²¹ Kevin C. Dunn, Iver B. Neumann, *Undertaking Discourse Analysis for Social Research*, Ann Arbor, University of Michigan Press, 2016.

²² Jutta Weldes, *Constructing National Interest. The United States and the Cuban Missile Crisis*, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1999.

²³ Klaus Dodds, David Atkinson, *Geopolitical Traditions. A Century of Geopolitical Thought*, New York, Routledge, 2000.

România, colonie a Occidentului?

Mai mulți experți în domeniul războiului informațional au explorat deja una dintre temele majore ale propagandei Federației Ruse în România, respectiv narațiunea *România, colonie a Occidentului*. Am lecturat modul în care este examinată narațiunea în discuție și e limpede că experții în cauză nu și-au propus să utilizeze o perspectivă academică asupra temei, probabil și din considerente de comunicare publică: analizele academice sunt mai ațoase pentru o bună parte a unui anumit public și deci mai greu digerabile.²⁴ Dincolo de accentele politice evidente ale unui discurs neacademic, experții în cauză au identificat corect tema. E deja un loc comun în studiile care explorează propaganda Kremlinului că Federația Rusă a inițiat o securizare puternică a Occidentului mai ales după 2004, când, după începerea Războiului din Irak și a Revoluției Portocalii din Ucraina, Rusia a „părăsit Occidentul”²⁵ cu intenția de a-și crea un sistem regional de securitate. Kremlinul renunța deci la pragmatismul care angajase Federația Rusă în Operation Enduring Freedom și trecea la securizarea Occidentului, prezentat ca o amenințare de securitate din punct de vedere militar, politic și economic. Se impune o nuanță aici. În mod obișnuit, Federația Rusă nu a demonizat Europa, ci Occidentul, adică acea parte din Europa dominată, în viziunea Kremlinului, de Statele Unite²⁶. Motivul este acela că, dacă ar securiza Europa, adică dacă ar prezenta-o drept o amenințare de securitate, Federația Rusă și-ar nega componenta europeană a propriei identități. Din această perspectivă, elita intelectuală și politică definește Rusia nu numai ca o țară europeană, ci mai degrabă ca adevărata Europă. După Lenin, Europa veritabilă se înfiripa doar în statele dominate de proletariat, statele burgheze reprezentând Europa decadentă²⁷. Tema este preluată de Hrușciiov și rescrisă de Vladimir Putin, în viziunea căruia resurrecția unei Europe creștine o va putea iniția doar Rusia. Cu toate acestea, după ce Federația Rusă părăsise Occidentul în debutul celui de al doilea mandat prezidențial al lui Vladimir Putin, Rusia părăsea și Europa în 2015. „Cu doi ani în urmă, Ministerul Culturii din Federația Rusă a publicat o schiță a unui concept general despre cultura politică a statului, în care se preciza tranșant că Rusia nu este Europa”²⁸.

Viziunea identitară a Federației Ruse se concretizează și într-una dintre viziunile majore de securitate avansate de Moscova în anii '90, respectiv Europa de la Lisabona la Vladivostok. O astfel de arhitectură de securitate, dominată de Kremlin, ar scoate Europa de sub influența americană pentru a instituționaliza dominația strategică a Federației Ruse. De altfel, în anii '90, președintele Elțin a și propus supradimensionarea OSCE și, implicit, o subdimensionare a NATO,

²⁴ <https://pressone.ro/romania-colonia-europei-o-poveste-cu-propaganda-care-nu-se-mai-termina>

²⁵ William H. Hill, *No Place for Russia. European Security Institutions Since 1989*, New York, Columbia University Press, 2019, p. 282.

²⁶ Joanna Szostek, „Defence and Promotion of Desired State Identity in Russia's Strategic Narrative” în *Geopolitics*, 2016.

²⁷ Iver B. Neumann, *Russia and the Idea of Europe. A Study in Identity and International Relations*, New York, Routledge, 2017.

²⁸ *Op. cit.*, p. XIV.

astfel încât prima organizație să devină preeminentă în raport cu secunda. În noua arhitectură de securitate, Rusia ar fi jucat un rol cel puțin egal cu cel al Statelor Unite. Evident, viziunea a fost respinsă de Washington. Perspectiva din anii '90 reproducea într-o anumită măsură concepția casei comune europene articulată de Gorbaciov în debutul anilor '80. La început, această viziune de securitate, care viza un acoperiș comun pentru două sisteme politico-economice distincte, respingea direct apartenența Statelor Unite la civilizația europeană. Ulterior, viziunea lui Gorbaciov suferă o ajustare, în sensul acceptării SUA ca parte a civilizației europene, fără însă ca America să dețină un loc central în viziunea proiectată de Moscova. Altfel, narațiunile strategice ale Moscovei prezintă Uniunea Europeană ca aflându-se într-o criză terminală din cauză că birocrații și politicienii europeni sunt doar niște marionete ale Statelor Unite²⁹. Cu toate acestea, narațiunea strategică în cauză nu este tocmai coerentă. Pe de o parte, Occidentul e slab, dar, pe de altă parte, reprezintă o amenințare vitală pentru Federația Rusă³⁰. Dincolo de inconsistențele tipice pentru orice narațiune strategică, se poate observa cum „propaganda rusă” e în bună măsură un discurs de securitate care secondează marea strategie a Rusiei.

Evident, încercarea de a decodifica o narațiune strategică a Federației Ruse cu instrumente academice poate genera rapid etichete, chiar și de tipul „satelit academic” al Rusiei. În legătură cu narațiunea *România, colonie a Occidentului* trebuie spus că există numeroase referințe academice legate atât de statutul periferic al României, cât și de cel neo-colonial. În legătură cu acesta din urmă scrie Kenneth Jowitt. El argumentează că un stat poate să fie considerat neo-colonial în cazul emergenței unor „dependențe legate și interacționale, de tip militar, politic, cultural și economic”³¹. Militar vorbind, România n-a reușit instituționalizarea unei ancore de securitate occidentale în perioada interbelică, motiv pentru care elita autohtonă se temea de intervenția militară a Germaniei, remarcă Jowitt. Economia locală era controlată de capitalul occidental, care domina sectorul industrial, sectorul bancar, al asigurărilor și pe cel al exploatarei de petrol. De asemenea, elita politică de la București era dependentă de stat, în vreme ce statul era la rândul său dependent de capitalul occidental³². În plus, confirmările social-politice de care avea nevoie elita locală nu erau asigurate de planul intern, ci preponderent de statele occidentale. N-are rost să mai vorbim despre marea masă a țărănimii și despre muncitorii care nu erau reprezentați politic. Fără să eticheteze România ca stat neo-colonial, Thomas Barnett constată totuși puternica dependență a României de Uniunea Sovietică din punct de vedere militar, economic, energetic și ideologic³³ în perioada Războiului Rece. Barnett discută modul în care, în anii '70, printr-o acțiune geoeconomică în Lumea a III-a, România a încercat să-și

²⁹ Martin Krag; Sebastian Asberg, “Russia’s strategy for influence through public diplomacy and active measures. The Swedish case” în *Journal of Strategic Studies*, 2017.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ Kenneth Jowitt, *Revolutionary Breakthroughs and National Development. The Case of Romania, 1944-1965*, Los Angeles, University of California Press, 1971, p. 90.

³² *Op. cit.*

³³ Thomas P. M. Barnett, *Romanian and East German Policies in the Third World*, Westport, Praeger, 1992.

diminueze dependența economică de Moscova, precum și de piața CAER. În cele din urmă, acțiunea în discuție, deși neobișnuit de asertivă pentru cultura strategică tradițională a României, se soldează printr-un eșec generat nu numai de contextul internațional volatil al anilor '70, dar și de vulnerabilitățile majore ale economiei interne, una puțin competitivă, precum și de subsumarea întregului proces de „cucerire” economică a Lumii a III-a, cultului personalității.

Valentin Naumescu argumentează că România s-a aflat în periferia Europei nu numai în perioada interbelică și în perioada comunistă, dar și în anii '90, precum și în prezent. „Evident, situația de periferie geopolitică, economică și culturală este valabilă și astăzi, România fiind pe flancul estic al NATO și al Uniunii Europene, deci tot pe o zonă de margine, de data aceasta a spațiului occidental integrat”³⁴. Probabil că ar trebui spus că în vreme ce eticheta de periferie vizează mai degrabă vulnerabilități economice, atunci când nu se referă la geografie, în vreme ce eticheta de colonie se referă mai ales la dependențe de tip politic.

Dincolo de considerațiile mai mult sau mai puțin subiective ale unor autori, să vedem ce spun datele. Un anumit calup de date, mă refer la creșterea PIB-ului și a PIB-ului pe cap de locuitor, relevă că progresele economice înregistrate de România din 2007, anul aderării la Uniunea Europeană, sunt remarcabile. PIB-ul s-a dublat, în vreme ce PIB-ul pe cap de locuitor a ajuns de la 39% din media europeană, în 2006, la 59% din media europeană în 2016³⁵. Alte tipuri de date arată însă o situație mai degrabă pesimistă. Mă refer la dezvoltarea capacității fiscale a statului, rămasă undeva la sub 30% din PIB, la numărul de muncitori aflați în sărăcie – de la 20% în 2007 la 19,8% în 2017³⁶ – sau la câștigul muncii prin raportare la PIB – 34% din PIB în România, comparativ cu Franța și Germania, state în care acesta se situează la aproximativ 54% din PIB³⁷. De asemenea, se observă o diminuare a gradului de complexitate a economiei în anul 2017 comparativ cu anul 2000, cu efecte directe asupra nivelului salariilor, a tipului de dezvoltare (mai degrabă exclusivă decât inclusivă) și, astfel, asupra polarizării sociale, România fiind astăzi una dintre cele mai polarizate țări din Uniunea Europeană. Observația prim-ministrului Dacian Cioloș, făcută în cadrul unei analize lucide, cu foarte puțin conținut politic, este că aderarea la Uniunea Europeană, neurmată însă de integrare, „va produce mulți câștigători, dar și mulți perdanți”³⁸. Progresul deci este indiscutabil. Cu toate acestea, absența unei viziuni coerente privind rolul strategic pe care-l va juca România în Uniunea Europeană reproduce un „sentiment de periferie”, manifest nu numai la nivelul elitei, ci și la nivelul populației, care, în 2017, credea în proporție de puțin sub 50% că „apar-

³⁴ Valentin Naumescu (coord.), *România, marile puteri și ordinea europeană (1918-2018)*, Iași, Ed. Polirom, 2018, p. 25.

³⁵ Dacian Cioloș, „România de la aderare spre integrare europeană: succese, ezitări, oportunități, (2007-2017)” în *România, marile puteri și ordinea europeană (1918-2018)*, Valentin Naumescu (coord.), Iași, Ed. Polirom, 2018, p. 288.

³⁶ Florin Georgescu, *Capitalul în România post-comunistă*, București, Ed. Academiei Române, 2018.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ Dacian Cioloș, „România de la aderare spre integrare europeană: succese, ezitări, oportunități, (2007-2017)” în *România, marile puteri și ordinea europeană (1918-2018)*, Valentin Naumescu (coord.), Iași, Ed. Polirom, 2018, p. 289.

tenența la Uniunea este un fapt pozitiv³⁹. Acest sentiment de periferie, o altă sintagmă pentru cultura de insecuritate, intră sistematic în malaxorul propagandei Federației Ruse, care exploatează astfel o vulnerabilitate structurală a României, respectiv numărul mare de cetățeni aflați în sărăcie relativă. Fluxul informațional al Federației Ruse e mai dificil de controlat. Însă repararea inechităților sociale prin politici publice care derivă dintr-un rol strategic precis al României în Uniunea Europeană poate diminua o vulnerabilitate exploatată nu numai de propaganda Federației Ruse.

Reîntoarcerea în Europa

Secțiunea discută discursul de securitate livresc al unor personalități politice de prim rang din România în legătură cu reîntoarcerea în Europa, respectiv aderarea României la NATO și la Uniunea Europeană. Dar înainte de a prezenta discursurile de securitate legate de această temă, se impune o mențiune. Când sunt explorate narațiunile strategice din România, nu trebuie uitat contextul în care apar acestea, cu referire la tipul de stat. Cine se uită la capacitatea fiscală, la capacitatea birocratică, precum și la capacitatea de transport a României o să constate că statul e mai degrabă unul cu capacitate administrativă redusă. Vulnerabilitățile capacității infrastructurale a României, concretizate mai ales în servicii publice cu calitate redusă, și discursul național care e mai degrabă unul european, de tip *diluat*, reproduc cu dificultate „comunitatea cetățenilor”. Astfel, pe fondul unor clivaje social-politice, statele cu capacitate administrativă redusă produc narațiuni strategice care securizează mai degrabă inamici interni decât adversari externi. Astfel, narațiunile strategice ale unui stat ca România vizează mai degrabă politica internă și mai puțin politica externă. Ce vreau să spun este că România nu produce încă narațiuni strategice constitutive, care definesc sistemul politicii mondiale și care sunt de regulă apanajul puterilor cu alonjă regională. Pentru emergența narațiunilor strategice constitutive sau sistemice e nevoie de o minimă asertivitate identitară. Din acest motiv, narațiunile strategice constitutive produse în România evidențiază mai degrabă amenințările de securitate regională și sunt defensive. De asemenea, din cauza propensiunii de a-și securiza inamicii interni, statele cu capacitate administrativă redusă au narațiuni strategice identitare dominate de reprezentări ale politicii interne și mai puțin de imagini ale politicii internaționale. De aici, tendința de a percepe diferite organizații de securitate ca scopuri în sine și nu ca instrumente de afirmare a propriului rol strategic.

Elsa Tulmets arată că după căderea Zidului Berlinului, pentru fostele țări comuniste a început procesul de „reîntoarcere în Europa”⁴⁰. În esență, reîntoarcerea în Europa era înțeleasă ca reintrarea în modernitate, iar reintrarea în modernitate era condiționată de integrarea în NATO și UE. Pentru statele occidentale, „reîntoarcerea în Europa” avea alte conotații. Se referea la dispariția barierelor

³⁹ *Op. cit.*, p. 290.

⁴⁰ Elsa Tulmets, *East Central European Foreign Policy Identity in Perspective. Back to Europe and the EU's Neighbourhood*, London, Palgrave Macmillan, 2014, p. 25.

geografice și ideologice instituționalizate de Cortina de Fier pe continentul european vreme de aproape jumătate de veac. La prima vedere, reîntoarcerea în Europa presupunea doar un proces unidirecțional, respectiv adoptarea valorilor și instituțiilor democrațiilor liberale. În realitate, procesul de revenire în Europa era unul bidirecțional. Fostele țări comuniste, pe lângă faptul că erau nevoite să adopte normele constituive ale democrațiilor liberale, trebuiau să scape simultan de statutul de graniță a civilizației occidentale. Iar repudierea stigmatului reprezentat de geografia simbolică se putea face doar prin împingerea graniței civilizației occidentale către Est. Este ceea ce a făcut și România. Președintele Băsescu declara în 2007, anul intrării României în Uniunea Europeană, că România dorește ca Republica Moldova să primească aceleași șanse de integrare în UE ca și statele din Balcanii de Vest. De altfel, președintele Băsescu a subliniat că susținerea integrării europene a Republicii Moldova este „proiectul de suflet al României”⁴¹. De asemenea, președintele Băsescu a declarat că România susține exportarea valorilor democratice spre Ucraina, astfel încât poporul ucrainean să beneficieze de stabilitate, democrație și prosperitate. Prin urmare, inițiativele geostrategice ale României în raport cu R. Moldova, Ucraina și Marea Neagră pot fi interpretate și ca tentative ale Bucureștiului de a împinge granița civilizației occidentale spre Est și, astfel, de a-și atenua statutul politic de stat de graniță. Pe scurt, o timidă alterizare.

Președintele Iliescu iese în evidență prin avansarea unei viziuni legată de integrarea României în structurile euro-atlantice, care era simultan și o viziune de dezvoltare. Aceasta a fost cuprinsă în Declarația de la Snagov din 1995, care viza elaborarea unei „gândiri naționale privind dezvoltarea proprie”, dar în primul rând evaluarea capacității intelectuale, politice și societale a României de a realiza tranziția instituțional-economică de la o economie etatizată la una de tip capitalist, țelul final fiind crearea și consolidarea unei clase de mijloc. În privința pașilor făcuți către Europa, România pare să fi făcut mai degrabă pași către Est în mandatele de început ale președintelui Iliescu. În privința Tratatului de Prietenie dintre Uniunea Sovietică și România semnat în 1991, dar neratificat de Parlamentul României, Ion Iliescu afirmă că prevederile acestuia nu „ar fi împiedicat România în aderarea viitoare la NATO”⁴², dar admite că într-un tratat de prietenie era stipulată obligația celor două state de a nu participa la alianțe contrarii intereselor părților. Astfel, măcar implicit, Tratatul cu Uniunea Sovietică reîntorcea România mai degrabă spre Est decât spre Vest. Potrivit lui Iliescu, motivul care a determinat încheierea Tratatului de Prietenie între România și Uniunea Sovietică în 1990 ținea de fluiditatea mediului de securitate în Europa Centrală și de Est după desființarea Pactului de la Varșovia. Vacuumul de securitate produs de desființarea Pactului de la Varșovia a generat o „frenezie a proiectelor regionale și subregionale”⁴³. Totodată, Iliescu subliniază că „în raporturile sovieto-americane intervenise în 1990 un soi de acord tacit, care scotea de sub zona de interes

⁴¹ *Op. cit.*, p. 121.

⁴² Ion Iliescu, *Fragmente de viață și de istorie trăită*, București, Ed. Litera, 2011, p. 181.

⁴³ *Op. cit.*, p. 170.

sovietic doar Polonia, Ungaria și Cehoslovacia⁴⁴. Cu toate acestea, imediat după căderea Zidului Berlinului nu se putea vorbi despre un proiect occidental de extindere euro-atlantică spre Europa Centrală și de Est, ci doar despre „simple scenarii sau eventualități”⁴⁵. În viziunea lui Iliescu, extinderea NATO nu ar trebui privită ca o operațiune de containment a Federației Ruse, ci mai degrabă ca strategie de stabilizare a unei zone de securitate cu caracter volatil după desființarea Pactului de la Varșovia. „Extinderea NATO spre Est nu a semnat un gest îndreptat împotriva cuiva sau o umplere a unui vid geopolitic. Ea a avut rolul de a stabili o zonă, de a da predictibilitate relațiilor cu Rusia și o perspectivă și celorlalte țări din Balcanii de Vest, pentru a continua pe calea reformelor”⁴⁶. De altfel, președintele Iliescu recomanda în 2003, într-un moment în care Federația Rusă era parte a operațiunii Enduring Freedom, colaborarea dintre România și Rusia în plan bilateral și regional „să lucrăm împreună în zona Mării Negre și în organisme internaționale europene”⁴⁷, cu toate că remarcă aprehensiunea României față de Rusia, amplificată de granița comună dintre cele două state în perioada Războiului Rece. Tratatul cu Ungaria, semnat la Timișoara în 1996, a fost considerat de președintele Iliescu expresia unui moment de consens, grație prezenței lui Emil Constantinescu, la vremea aceea reprezentant al CDR.

Președintele Constantinescu susține că nu a existat înainte de 1996 o „componentă politico-ideologică”⁴⁸ pentru aderarea României la structurile euro-atlantice, în pofida Pactului de la Snagov, semnat în 1995 de paisprezece partide politice, pentru aderarea României la NATO și la UE. Un argument în sprijinul poziției președintelui Constantinescu este semnarea Tratatului de Prietenie dintre România și URSS, într-un moment în care deja Ungaria, Polonia și Cehoslovacia își făcuseră cunoscută dorința de a „reveni în Europa”. Practic, doctrina Kviținski-Falin formulată în debutului lui 1991, prin intermediul căreia Moscova solicita aliaților din Tratatul de la Varșovia să respecte angajamentele de securitate în vigoare, era îmbrățișată la acel moment doar de România. Acesta fusese unul dintre motivele pentru care atitudinea regimului Năstase-Iliescu față de structurile euro-atlantice a fost percepută în Occident ca „ambiguă”. Dacă adăugăm aici și mineriadele din debutul anilor '90, precum și poziția președintelui Iliescu față de criza din Kosovo, o poziție care cauționa inițial poziția Belgradului, înțelegem de ce, în 1996, România era „țara cea mai lipsită de credibilitate din Europa Centrală și de Est”⁴⁹, precizează Emil Constantinescu.

Cartea de interviuri a președintelui Băsescu nu conține referiri la drumul României către Europa, iar în cazul președintelui Iohannis tema nu există, România fiind demult parte a NATO și UE în 2014. Îl aduc astfel în discuție pe Adrian Năstase, potrivit căruia aderarea României la NATO a reprezentat cel mai important succes internațional reținut de România după 1989. „Integrarea

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ *Op. cit.*, p. 171.

⁴⁶ *Op. cit.*, p. 395.

⁴⁷ *Op. cit.*, p. 393.

⁴⁸ Emil Constantinescu, *Adevărul despre România (1989-2004)*, București, Ed. Universală, 2004, p. 201.

⁴⁹ *Op. cit.*, p. 208.

în NATO nu este *unul* dintre succesele țării noastre, ci în mod cert *cea mai mare realizare* a României de după Revoluția din decembrie⁵⁰. În această logică, Adrian Năstase avea să declare la Washington, în 2004, în cadrul unei ceremonii de depunere a instrumentelor de aderare la NATO, că Războiul Rece s-a încheiat pentru România abia în momentul aderării la Alianța Nord-Atlantică. Năstase prezintă volatilitatea mediului de securitate din Europa Centrală și de Est în debutul anilor '90, când Grupul de la Vișegrad reprezenta un proiect subregional menit să preia eventualele turbulențe de securitate generate de desființarea CAER și a Tratatului de la Varșovia. Proiectul subregional instituționalizat de Ungaria, Polonia și Cehoslovacia, cu sprijinul Statelor Unite, viza integrarea membrilor săi în UE, NATO, Consilul Europei, OECD. Rămasă pe dinafară, România se afla într-o situație complicată. „Evident că noi am interpretat aceste decizii drept un pericol ca România să devină o zonă-tampon între două (sau mai multe) grupuri de interese în Europa”⁵¹. Această confuzie în rolul strategic al României, de stat tampon între Est și Vest, a luat sfârșit odată cu aderarea la NATO, când s-a lămurit apartenența României la „familia euroatlantică”. Pentru a se evita cantonarea României într-o „zonă gri, de influență sovietică”, elita politică din România a încercat să construiască un pod către Statele Unite. În această logică intra și participarea României la războiul din Irak, început în 2003. „Am dorit să arătăm însă un angajament loial, odată cu intrarea noastră în familia NATO”⁵².

Adrian Severin, ministru de Externe în perioada 1996-1997, arată că în debutul anilor '90, atunci când România dorea să intre în grațiile Germaniei și ale Statelor Unite, acest lucru nu a fost posibil din cauza alegerii lui Ion Iliescu ca președinte ale României în 1990 și în 1992. Ca atare, România, refuzată și de Germania, și de Statele Unite „a ajuns în tabăra franceză – adică la discreția Rusiei sau măcar la o lungime de braț de Kremlin”⁵³.

Ioan-Mircea Pașcu, ministru al Apărării și consilier al președintelui Iliescu pe probleme de politică externă, observă că România se confrunta în debutul anilor '90 cu o neîncredere profundă din partea comunității internaționale, motiv pentru care, nebeneficiind de ajutor internațional, România a trebuit să se descurce singură. În plus, România era lipsită de orice garanție de securitate. De aici, principala motivație de a adera la comunitatea euro-atlantică, mai ales într-un ambient în care, după demantelarea Pactului de la Varșovia, se constata o resurrecție a practicilor discursive și non-discursive de tipul *power politics*. „În esență, se poate afirma că întreaga istorie a unei țări de talia noastră poate fi sintetizată de tentativa de a avea acces, pentru cât mai mult timp cu putință, la asemenea garanții de securitate, dacă se poate, cât mai puternice posibil”⁵⁴. România a fost prima țară fostă comunistă care a semnat, pe 26 ianuarie 1994, Parteneriatul pentru Pace, ai cărui membri beneficiau de prevederile articolului 4 al Tratatului de la Washington. Pe scurt, semnatarii se puteau consulta cu NATO privind secu-

⁵⁰ Adrian Năstase, *Lumea, americanii și noi*, Geamăna, Ed. Tiparg, 2012, p. 174.

⁵¹ *Op. cit.*, p. 96.

⁵² *Op. cit.*, p. 56.

⁵³ Adrian Severin, *România, subiect sau obiect al geopoliticii?*, București, Ed. Compania, 2015, p. 356.

⁵⁴ Ioan Mircea Pașcu, *Bătălia pentru NATO. Raport personal*, București, Ed. RAO, p. 26.

ritatea lor. Dacă rațiunile interne ale României pentru aderarea la NATO au fost expuse mai devreme, atractivitatea României pentru NATO deriva mai ales din poziția sa geostrategică, „unul dintre atuurile noastre cele mai importante în efortul de a deveni membri NATO”⁵⁵. Pașcu menționează că pentru aderarea la NATO, președintele Ion Iliescu a propus un consens național, „drept pentru care șeful SIE, Ioan Talpeș, a propus organizarea unei reuniuni a CSAT împreună cu liderii principalelor partide politice reprezentate în Parlament”⁵⁶.

România în structurile euro-atlantice

Legat de prezența României în structurile euro-atlantice, Ion Iliescu argumentează că „noi nu ne-am pus problema să alegem între Statele Unite și Europa; nu se pune această problemă și eu cred că este greșit acest mod de a vedea lucrurile”⁵⁷. Ion Iliescu propune o periodizare a reîntoarcerii României în Europa. Astfel, dacă între 1990-1992 România a trebuit să recâștige încrederea statelor occidentale, din 1992-2004 s-a derulat pregătirea aderării în structurile euro-atlantice, după care a urmat etapa integrării României în NATO și UE. Iliescu punctează însă importanța reproducerii credibilității internaționale a României pentru integrarea deplină în structurile euro-atlantice: „câștigarea și păstrarea încrederii partenerilor noștri reprezintă un proces permanent”⁵⁸. Pentru Iliescu, politica externă românească a intrat în declin după 2005, un motiv fiind transferul de suveranitate către instituțiile euro-atlantice, care a generat inevitabil o anumită nivelare a poziției strategice a actorilor implicați. Cu toate acestea, Iliescu e tranșant când spune că „acolo unde se iau deciziile, noi nu propunem nimic spre dezbatere”⁵⁹. Iar motivul este acela că „decidenții de la București nu știu ce vor! (...) Politica externă cere continuitate, eforturi de conceptualizare”⁶⁰. Iar continuitatea și conceptualizarea nu este posibilă când miniștrii de externe se schimbă pe bandă rulantă. Iliescu este tranșant atunci când afirmă că politica externă euro-atlantică a României este incertă. „Ei bine, după 2007 nimeni nu a făcut cel de-al doilea pas. România nu are acum o politică europeană, cum nu are nicio politică pentru relațiile cu SUA”⁶¹. Cine este de vină pentru o astfel de lipsă de viziune? În nici un caz actorii internaționali, arată Iliescu, care precizează că o serie de măsuri nepopulare sunt prezentate ca fiind impuse de Bruxelles, ceea ce este inexact. Interesant e că Iliescu nu cade în capcana auto-orientalizării, ci expune efectele funeste pe care le generează de regulă un stat cu capacitate administrativă redusă. „Vinoși suntem noi, lipsa noastră de proiecte, slaba capacitate administrativă, politizarea excesivă a funcției publice și proasta guvernare”⁶². Într-adevăr, un indicator al statului slab, dincolo de vulnerabilitățile

⁵⁵ *Op. cit.*, p. 76.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ Ion Iliescu, *Fragmente de viață și de istorie trăită*, București, Ed. Litera, 2011, p. 323.

⁵⁸ *Op. cit.*, p. 173.

⁵⁹ *Op. cit.*, p. 175.

⁶⁰ Ion Iliescu, *Fragmente de viață și de istorie trăită*, București, Ed. Litera, 2011, p. 175.

⁶¹ *Op. cit.*, p. 396.

⁶² *Op. cit.*, p. 398.

în materie de capacitate fiscală, de capacitate de transport și de capacitate birocratică, este deficitul de expertiză strategică, care să orienteze acțiunea de politică externă, în cazul în care decidentul politic are nevoie de o astfel de resursă. În plus, în vreme ce social-democrații nu au antagonizat Statele Unite și Uniunea Europeană, o astfel de contra-performanță diplomatică a reușit-o „proamericanismul prea strident afirmat” al președintelui Băsescu. „Or, așa zisa axă Washington-Londra-București, în realitate o ficțiune, o dorință a noului președinte al României, Traian Băsescu, i-a iritat pe partenerii noștri europeni, într-un moment în care problema Irakului despărțea cele două maluri ale Atlanticului”⁶³.

Pentru Traian Băsescu, România este parte a Europei moderne, dar înainte de orice „România este un partener privilegiat al Statelor Unite”⁶⁴. Motivul ține mai puțin de faptul că Traian Băsescu este președintele României și mai mult de faptul că România a demonstrat că este un partener loial al Statelor Unite chiar din momentul în care și-a propus să devină membru al NATO. E interesantă remarcă președintelui Băsescu că NATO n-ar trebui privită ca o agenție de dezvoltare: „Trebuie să înțelegem că NATO nu dă nici pensii, nici salarii mai mari. NATO este o organizație politico-militară. Ea furnizează securitate membrilor ei (...)”⁶⁵. Totodată, discutând despre politica externă a României, Traian Băsescu o apreciază ca fiind „fermă și predictibilă”, dar simultan și lipsită de asertivitate, în sensul că România este „o țară care nu se întinde dincolo de cât îi este plapuma”⁶⁶.

Înainte de a prelua funcția de președinte, Klaus Iohannis evalua activitatea României în cadrul Uniunii Europene și constata „prea puține plusuri”⁶⁷. În primul rând, România nu reușise să-și asigure o statură importantă și să influențeze astfel politica europeană. Iar în al doilea rând, România nu reușise să atragă fonduri europene, finanțare necesară pentru dezvoltarea țării. Motivul? Absența proiectului de țară. „Aceste două mari eșecuri sunt cauzate, cred, de un start căruia i-a lipsit viziunea. România nu a avut, după momentul integrării, un proiect de țară în interiorul Uniunii Europene”⁶⁸. Axele strategice ale doctrinei Iohannis, afirmate încă din 2014, erau parteneriatul strategic cu SUA, apartenența la NATO și rolul României în Uniunea Europeană. „Aceștia sunt cei trei piloni pe care se sprijină politica externă a României și nu văd niciun motiv pentru care ar trebui schimbați. Ceea ce trebuie să facem în continuare este să dovedim că suntem parteneri serioși, credibili”⁶⁹. În plus, România ar fi trebuit să intre în etapa în care să „ne afirmăm prezența prin acțiuni și intervenții vizibile”⁷⁰.

Comparativ cu pro-americanismul pronunțat al lui Traian Băsescu, președintele Iohannis pare mai degrabă pro-european, punctând însă sistematic raportul de complementaritate în materie de securitate între NATO și Uniunea Europeană. Astfel, președintele Iohannis își dorește o Uniune Europeană mai asertivă,

⁶³ *Op. cit.*, p. 175.

⁶⁴ Traian Băsescu, *Traian Băsescu pe Calea Victoriei*, București, Editura Sophia-Press, 2008, p. 195.

⁶⁵ *Op. cit.*, p. 327.

⁶⁶ *Op. cit.*, p. 333.

⁶⁷ Klaus Iohannis, *Pas cu pas*, București, Curtea Veche Publishing, 2014, p. 191.

⁶⁸ *Op. cit.*, p. 191.

⁶⁹ *Op. cit.*, pp. 187-188.

⁷⁰ *Ibidem*.

care să aibă capacitățile necesare unei intervenții militare fie pentru restabilirea păcii, fie pentru păstrarea păcii. Din această perspectivă, deși evidențiază contribuția NATO la securitatea statelor europene, Iohannis afirmă că Uniunea Europeană trebuie să joace strategic. „Trebuie să jucăm rolul nostru. Iar acest rol nu presupune doar atitudinea defensivă, mai ales în ceea ce privește acțiunile militare”⁷¹. Pe scurt, Klaus Iohannis susține necesitatea unei armate europene și salută înființarea în acest sens a Fondului European de Apărare, care presupune alte contribuții decât cele plătite deja de statele membre ale NATO. În plus, Fondul European pentru Apărare susține dezvoltarea unei industrii europene de apărare cu filiale în toate statele membre ale Uniunii Europene. O astfel de industrie europeană de apărare nu va antagoniza NATO cu UE ca furnizor de securitate. Dimpotrivă. „Toate acestea sunt gândite în corelație, pentru ca una să o completeze pe cealaltă”⁷². În plus, Klaus Iohannis subliniază că apărarea colectivă trebuie să rămână apanajul NATO. „Probabil vom avea un sistem de apărare îmbunătățit pentru Europa, dar toate acestea în cadrul NATO. Nu-mi imaginez o apărare colectivă în alt format decât NATO”⁷³.

În *Pas cu pas* și în *Primul pas*, preocupările de politică externă ale președintelui Iohannis ocupă un loc restrâns. Imediat după câștigarea alegerilor prezidențiale din 2014, Klaus Iohannis își propunea elaborarea unei strategii legată de imaginea de țară a României. „Mi-am propus să întăresc ideea că România nu este doar o țară de unde pleacă mulți doar ca să cerșească în Vest, că România nu este doar o țară care are probleme cu justiția, ci că România este țară cu foarte mulți oameni calificați, care sunt apreciați în străinătate, și că România este o țară care a făcut progrese uriașe în domeniul statului de drept”⁷⁴.

Mircea Geoană critică importarea necritică a modelului social și economic vestic. Pentru Geoană nu modelul în sine este defectuos, ci raportarea mimetică la acesta, știut fiind faptul că succesul unui model de modernizare ține de specificul matricii instituționale în care acesta este implantat. Astfel, un model generator de securitate și prosperitate în Vest, odată transferat în creuzetul instituțional al unui stat slab, a produs o serie de efecte perverse: două treimi dintre români încă trăiesc în sărăcie, utilizarea excesivă de energie, consum nedublat de investiții, România nu este țara pe care și-o doresc tinerii. Mircea Geoană concluzionează că importul necritic de modele de dezvoltare demonstrează, pe de o parte, o „lipsă de încredere în noi înșine”⁷⁵, iar, pe de altă parte, că integrarea în structurile euro-atlantice este un succes, dar un succes „parțial și oarecum superficial”⁷⁶. Geoană consideră că lipsa de viziune explică succesul parțial rezultat din integrarea României în structurile euro-atlantice. Această lipsă de viziune s-a concretizat în transformarea atât a NATO cât și a UE de către elita politică din România din mijloc în scop în sine. „Asumându-ne un proiect de societate

⁷¹ Klaus Iohannis, *EU.RO*, București, Curtea Veche Publishing, 2019, p. 197.

⁷² *Op. cit.*, p. 204.

⁷³ *Op. cit.*, p. 206.

⁷⁴ Klaus Iohannis, *Primul pas*, București, Curtea Veche Publishing, 2015, p. 199.

⁷⁵ Mircea Geoană, *Încredere*, București, Ed. Nemira, 2009, p. 32.

⁷⁶ *Op. cit.*, p. 33.

pe termen lung vom putea corecta o eroare de care mă fac și eu vinovat, aceea de a fi confundat integrarea României în NATO și UE cu un obiectiv strategic ce va aduce de la sine o perioadă îndelungată de pace, stabilitate și prosperitate⁷⁷. Fără să arate că acolo unde este cooperarea există și competiție acerbă, Geoană observă totuși că România este lipsită de un proiect de țară după integrarea euro-atlantică. „Avem nevoie de un nou proiect național. Am avut un proiect național pe durata tranziției: integrarea euroatlantică. L-am realizat. (...) Avem nevoie de un nou proiect⁷⁸. Întrebarea e dacă România poate să mai propună un astfel de proiect, având în vedere că un stat cu capacitate administrativă redusă are vulnerabilități mari în materie de capacități ideologice și de expertiză. „Cauza fundamentală a situației în care ne aflăm ține de incapacitatea României de a adopa o viziune cu privire la propria sa dezvoltare⁷⁹. Geoană arată că de fapt incapacitatea de a conexa năzuința cu proiectul demonstrează „lipsa de politică⁸⁰, o vulnerabilitate majoră a statului cu capacitate infrastructurală diminuată.

Spre deosebire de o serie de autori care fac afirmații tari, care scot în evidență o serie de determinisme legate de procesul de integrare euro-atlantică, Adrian Severin evidențiază rolul diplomației românești, care a conferit României autonomie și individualitate strategică în procesul de integrare în NATO și în Uniunea Europeană. „În fapt, intrarea României în NATO și în UE (...) s-a realizat în primul rând prin insistența și abilitatea politico-diplomatică a elitelor românești, care au profitat de flexibilizarea poziției actorilor globali, obligați să răspundă amenințării crescânde a conflictelor neconvenționale apărute în contextul dezordinii bipolare⁸¹. În pofida constatării de mai devreme, Severin apreciază axa Washington-Londra-București ca axa unei vasalități strategice. „De astă dată, nu mai era vorba despre parteneriat – ceea ce presupunea inserarea atuurilor strategice românești în politica regională a SUA printr-un mecanism de comunicare, consultare, concertare și cooperare, cu efectul maximizării șanselor de atingere a obiectivelor strategice (congruente) ale ambilor parteneri –, ci despre vasalitate⁸². Potrivit lui Severin, parteneriatul strategic dintre România și Statele Unite a fost transformat de președintele Băsescu într-un protectorat pentru regimul său „neocezarist⁸³. Severin argumentează că o *pax americana universalis* era utilă din punct de vedere strategic României, care s-a angajat începând cu anul 1997 să susțină o ordine globală americană. Fostul ministru de externe precizează că, în acest scop, parteneriatul strategic dintre România și Statele Unite se baza pe triada „comunicare-consultare-coordonare/concertare“. Mecanismul în discuție a produs în timp efecte strategice din ce în ce mai puține pentru România, dar nu din pricina unei suprasolicitări impuse de partea americană, ci mai degrabă din cauza atitudinii subordonate afișate de partea română. „Din păcate, cu trecerea timpului, acest mecanism s-a blocat, el fiind înlocuit cu accep-

⁷⁷ *Op. cit.*, p. 35.

⁷⁸ *Op. cit.*, p. 37.

⁷⁹ *Op. cit.*, p. 36.

⁸⁰ *Op. cit.*, p. 61.

⁸¹ Adrian Severin, *România, subiect sau obiect al geopoliticii?*, București, Ed. Compania, 2015, p. 366.

⁸² *Op. cit.*, p. 368.

⁸³ *Op. cit.*, p. 371.

tarea necritică a exigențelor americane și alinierea servilă la ele⁸⁴. Motivele care ar putea explica situația de mai sus sunt multiple. Severin se oprește, mai degrabă indirect, asupra a două dintre acestea. Primul ține de slăbiciunea administrației din România. Oamenii din administrație nu sunt animați de viziuni generoase, ci mai degrabă de interese mărunte. Pe scurt, administrația din România nu poate lucra „în lumina unor viziuni de politică națională”⁸⁵. Iar al doilea motiv ține de confuzia din politica externă a României. Într-o carte publicată în anul 2000, Severin dezvăluie discuția cu un diplomat american, care recomanda ca în materie de politică externă să vorbească ori președintele, ori prim-ministrul și ministrul de externe. Observația diplomatului american legată de România era că prea mulți oameni vorbeau simultan despre politica externă, dar într-un mod mai degrabă „necoordonat”⁸⁶.

Dintre liderii politici ale căror texte au intrat în colimatorul acestei analize, Dacian Cioloș este singurul care propune o viziune asertivă despre România în Uniunea Europeană. Pe scurt, prim-ministrul Cioloș își dorește o Românie care să dețină statutul de lider și nu de *follower* în cadrul Uniunii Europene. „Ne dorim și ne propunem să fim parte a nucleului dur al UE, adică în rândul statelor membre care au inițiativă, care propun soluții, care construiesc Europa și nu sunt doar simpli spectatori din interior”⁸⁷. Dacian Cioloș consideră că România este mai degrabă un spectator în cadrul Uniunii Europene din cauza absenței unei viziuni strategice coerente, adică a unui proiect de țară pentru România în Europa. Viziunea asumată de București, una pe termen scurt în detrimentul termenului lung, a condus către o strategie a alianțelor conjuncturale, care i-a imprimat României o conduită strategică mai degrabă oportunistă. Neajunsul major al strategiei în discuție este că n-a reușit propulsarea României în grupul statelor membre cu inițiativă. Ceea ce nu e deloc surprinzător, precizează premierul Cioloș, atâta vreme cât din 2007 încoace România s-a dovedit a fi o țară „fără viziune și ambiții proprii pe termen lung privind modul în care și-ar fi dorit să fie reflectate interesele sale în deciziile europene, fără o viziune proprie asupra viitorului UE”⁸⁸. Absența unei astfel de viziuni strategice găsește România într-o postură vulnerabilă, de interregnum. Mai precis într-o postură de aderare care nu a fost urmată „de un efort de integrare reală”⁸⁹. Ca atare, România pare să se zbată în capcana instituțională a unei perpetue tranziții, mai întâi de la comunism la capitalism, iar acum de la o țară europeană de graniță către o țară europeană importantă. Prim-ministrul Cioloș invocă o serie de indicatori macro-economici care evidențiază progresele realizate de România de când s-a alăturat Uniunii Europene. Cu toate acestea, aderarea lipsită de integrare „va produce mulți câști-

⁸⁴ *Op. cit.*, p. 394.

⁸⁵ Adrian Severin, *Locurile unde se construiește Europa*, Iași, Ed. Polirom, 2000, p. 59.

⁸⁶ *Op. cit.*, p. 37.

⁸⁷ Dacian Cioloș, „România de la aderare spre integrare europeană: succese, ezitări, oportunități, (2007-2017)” în *România, marile puteri și ordinea europeană (1918-2018)*, Valentin Naumescu (coord.), Iași, Ed. Polirom, 2018, pp. 286-287.

⁸⁸ *Op. cit.*, p. 287.

⁸⁹ *Op. cit.*, p. 289.

gători, dar și mulți perdanți”⁹⁰. Nu e surprinzător, continuă Cioloș, că în 2017 mai puțin de 50% dintre cetățenii români apreciau ca fapt pozitiv aderarea României la Uniunea Europeană. Din nou este vorba aici de incapacitatea tipică unui stat cu capacitate administrativă redusă de a valorifica oportunități în folosul propriilor cetățeni. Pe scurt, aderarea fără integrare nu este neapărat rezultatul unei curențe instituționale a Uniunii Europene, ci mai degrabă absența unor capacități interne, manifeste la nivel instituțional și la nivelul elitei din România. „Din fericire, acum România este în Uniunea Europeană. Din păcate, România nu-și asumă încă pe deplin statutul”⁹¹. Din două motive, subliniază Cioloș, ambele cu caracter intern. În primul rând, absența consensului. Fără consens, nu apare viziunea politică și de dezvoltare. De regulă, în absența unui minim consens intern, o astfel de viziune se împrumută din exterior. Iar în al doilea rând, credibilitatea redusă a României pe plan internațional.

Ministrul de externe Bogdan Aurescu caracterizează România ca „stat de margine”⁹² și se întreabă dacă acest statut geostrategic al României poate fi considerat „blestem sau vocație”⁹³? Dintr-o perspectivă geopolitică sau dintr-una neo-realistă, care accentuează o serie de determinisme instituțional-contextuale, statutul României poate fi considerat mai degrabă un blestem. Dar realismul neo-clasic, un curent relativ nou ce disprețuiește determinismele de orice fel, „banalizate” deja în arealul relațiilor internaționale de realism și felurile sale variante, ar respinge blestemul și-ar susține că poziția României de „stat de margine” depinde de o serie de factori endogeni, precum elita locală, cultura specifică de securitate, precum și de o serie de capacități, inclusiv cele de gândire strategică și proiecție ideologică. Pe scurt, realismul neo-clasic ar spune că, în pofida constrângerilor de tot felul, evoluția României depinde de o serie de factori endogeni, printre care și o diplomatie de excepție capabilă să o ghideze prin ape tulburi, cum s-a întâmplat într-un deceniu specific al Războiului Rece. Aurescu constată că România se află în căutarea unui proiect de țară după integrarea în structurile euro-atlantice, care sunt mai degrabă proiecte-instrument, „ce ne-au ajutat să ne atingem mai bine obiectivele naționale”⁹⁴. Aurescu oferă și soluția pentru ca România să se transforme dintr-un „stat de margine” într-un „stat performant”⁹⁵. Este vorba despre prezervarea „triunghiului de aur” al politicii externe românești, respectiv Parteneriatul Strategic cu Statele Unite, precum și creșterea rolului României în Uniunea Europeană și NATO. „Acest triunghi definește de fapt comunitatea de valori din care facem parte și ne asigură securitatea și prosperitatea”⁹⁶. De remarcă, dincolo de faptul că gustul strategic al lui Aurescu pare să acorde preeminență UE în raport cu NATO, că balansarea ex-

⁹⁰ *Ibidem*.

⁹¹ *Op. cit.*, p. 292.

⁹² Bogdan Aurescu, „Postfață” în *România, marile puteri și ordinea europeană (1918-2018)*, Valentin Naumescu (coord.), Iași, Ed. Polirom, 2018, p. 423.

⁹³ *Ibidem*.

⁹⁴ *Ibidem*.

⁹⁵ *Op. cit.*, p. 424.

⁹⁶ *Ibidem*.

ternă este cheia rolului României în NATO și UE. Istoria a demonstrat că statele care practică cu succes balansarea externă sunt cele care supraviețuiesc de regulă în contexte geostrategice turbulente. Dar tot istoria a demonstrat că statele care nu apasă deloc pedala balansării interne vor avea dificultăți majore în definirea propriului rol în politica regională și internațională, cu consecințe directe asupra prosperității celor mai mulți dintre proprii cetățeni.

Iulian Chifu precizează că aderarea la NATO și la Uniunea Europeană a reprezentat un obiectiv ce a produs consens societal în România. După 2007 însă, se poate observa că România nu a avut capacitatea de a produce un proiect de țară în NATO și în Uniunea Europeană din cauza lipsei de consens, observă Chifu. „Ulterior, se vorbește despre integrarea deplină în Uniunea Europeană, dar o strategie post-aderare este absentă pe fondul scindării profunde a faliei în societate și în lumea politică”⁹⁷. Chifu vine însă cu o remarcă interesantă și totodată corectă. Proiectul național de care România are nevoie în structurile euro-atlantice poate constitui prin el însuși un catalizator al coeziunii societale în România. În absența unui astfel de proiect, fărâmițarea societală a României se va accentua, cu consecința sporirii vulnerabilităților interne ce pot fi „valorificate” de o amenințare externă. „Crearea unui *proiect național* sau coeziunea consensuală în jurul unui țel comun, al apărării în fața unei amenințări comune are și un rol profilactic pentru societatea românească astăzi pentru că întărește *coeziunea societală* într-o societate atomizată, în care în lipsa unei perspective și a unei soluții naționale, fiecare caută soluții individuale sau de grup, de unde atomizarea societății și fragilizarea ei în fața oricărei amenințări externe”⁹⁸.

Concluzii

E facil de observat că în cazul discursului de securitate despre „reîntoarcerea României în Europa” prevalează narațiunile strategice sistemice, mai precis cele legate de vacuumul de securitate apărut la nivel regional prin demantelarea Pactului de la Varșovia, de unde nevoia României de a-și găsi rapid o ancoră de securitate care s-o apere de resurecția *power politics*-ului în zonă. Spre deosebire de marile puteri care definesc mediul internațional de securitate prin narațiuni sistemice, în cazul României discursul de acest tip evidențiază exclusiv amenințările de securitate la adresa sa. Se poate observa astfel absența narațiunilor strategice despre rolul pe care l-ar putea juca România într-un mediu volatil de securitate, așa cum era Europa Centrală și de Est în prima parte a anilor '90. Mai ales din motive de spațiu, textul a lăsat în afară un discurs de securitate major apărut în România după 1990, este vorba despre rolul României la Marea Neagră, unde Bucureștiul a jucat strategic fie prin inițiative subregionale care securizau zona – Black Sea Forum for Dialogue and Partnership, Black Sea Synergy, Black Sea Flotilla –, fie prin inițiative subregionale care desecurizau regiunea – București 9,

⁹⁷ Iulian Chifu, *Gândire strategică*, București, Ed. Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, 2013, p. 38.

⁹⁸ *Op. cit.*, p. 57.

Inițiativa celor Trei Mări. Deci rolul strategic al României a ieșit în evidență mai ales la Marea Neagră prin inițiative subregionale de natură să transforme Bucureștiul în furnizor de securitate. Astfel de inițiative subregionale au lipsit însă, cel puțin în prima parte a anilor '90, în legătură cu Europa Centrală și de Est. O excepție notabilă în acest sens, neamintită în textul de față, o constituie „trilateralele”⁹⁹ lui Adrian Severin, inițiative interesante care au fost însă abandonate de succesorii acestuia la Ministerul de Externe. Astfel, narațiunile strategice despre rolul strategic asumat de România pe drumul de întoarcere spre Europa lipsesc cu desăvârșire. Mă refer la un alt discurs de securitate decât cel care evidențiază poziția geostrategică a României la Marea Neagră și în Balcani.

După integrarea în structurile euro-atlantice se pot observa două constante ale narațiunilor strategice legate de rolul României în NATO și UE. Prima vizează balansarea României între NATO și UE, iar a doua reliefează faptul că România este o țară lipsită de viziune, România este un spectator sau România nu are proiect de țară în structurile euro-atlantice. Cu excepția intervenției prim-ministrului Ciolos, care-și dorește o Românie care să facă parte din rândul țărilor care definesc Uniunea Europeană, și nu din rândul statelor care să fie definite de Uniunea Europeană, restul narațiunilor subliniază lipsa de viziune a Bucureștiului în NATO și în Europa. Apar astfel incertitudini privind rolul național în aceste organizații, deși strategia balansării externe conexează rolul strategic al României cu Parteneriatul Strategic cu Statele Unite, cu rolul României în NATO și UE. Dincolo însă de faptul că România a aderat la „identitatea sacră” a Occidentului – stat de drept, drepturi ale omului, economie de piață ale structurilor euro-atlantice – nu e clar care este rolul strategic al României, probabil și din lipsa oricărei preocupări pentru o minimă balansare internă, cu mențiunea că astfel de tactici sunt întotdeauna costisitoare din mai multe puncte de vedere. Într-o lucrare recentă, vice-gubernatorul României, Florin Georgescu, subliniază că tranziția de la o societate comunistă la una capitalistă implica și o tranziție ideologică dinspre modernizare spre dezvoltare. Cu toate acestea, o ideologie a dezvoltării nu a apărut încă în România, observă Georgescu, care arată că „dezvoltarea economică nu poate fi un dar ce vine din afara țării, ci este un produs al societății românești”¹⁰⁰. Florin Georgescu afirmă că elita din România nu a fost capabilă să elaboreze o viziune pentru dezvoltare în ultimii treizeci de ani. La această incapacitate, se adaugă inabilitatea elitei de a propune o viziune despre rolul strategic al României în structurile euro-atlantice, alta decât cea inertială, care ține de balansarea externă. Chestiunea nu e surprinzătoare de vreme ce elita din România a perceput NATO și EU ca scopuri în sine, și mai puțin ca instrumente pentru afirmarea intereselor strategice ale României.

În aceste condiții, antropomorfizând puțin discuția, e limpede că România e o țară care nu știe ce vrea sau „o țară lipsită de încredere în forțele proprii”¹⁰¹.

⁹⁹ Adrian Severin, *Locurile unde se construiește Europa*, Iași, Ed. Polirom, 2000.

¹⁰⁰ Florin Georgescu, *Capitalul în România post-comunistă*, București, Ed. Academiei Române, 2018, p. 877.

¹⁰¹ Andrei P. Tsygankov, *The Dark Double. US Media, Russia, and the Politics of Values*, New York, Oxford University Press, 2019.

România este o țară care nu se întinde mai mult decât îi este plapuma, arăta președintele Băsescu, sau România este un stat de margine, preciza ministrul de Externe Bogdan Aurescu, ori România nu poate fi lider regional, ci mai degrabă un jucător de echipă, după cum specifica Iulian Chifu. Dincolo de realismul lor, sintagmele de mai sus vădese un complex de graniță la nivelul elitei. Întrucâtva, e de înțeles această lipsă de asertivitate sau de excepționalism negativ, dar în aceste condiții România nu va apărea în nicio narațiune strategică ca „stat central”¹⁰², așa cum caracteriza Ahmet Davutoglu Turcia, după ce prelua binecunoscuta viziune mackinderiană. De ce elita din România nu poate produce viziuni legate de dezvoltarea României și nici despre rolul strategic al României, e o întrebare la care acest text nu și-a propus să răspundă. Fie că e vorba despre o lipsă de consens societal, fie despre un deficit identitar, fie despre vulnerabilitățile unui stat cu capacitate administrativă redusă care în general nu dezvoltă viziuni de securitate-dezvoltare, fie despre un complex al elitei locale, care nu poate ieși din discursul de securitate specific Războiului Rece, pentru a trece într-un discurs care echivalează securitatea și cu dezvoltarea ori cu calitatea vieții, un fapt este cert. Evidența lipsă de asertivitate derivată din reprezentările incluse în discursul de securitate privind rolul României în structurile euro-atlantice e un indiciu că incertitudinea privind rolul strategic se va reproduce și de acum încolo. „Chestiunea autonomiei este una care ține de modul în care practicile de reprezentare generează semnificații și identități și astfel produc posibilitatea pentru manifestarea autonomiei”¹⁰³. Deci dacă te gândești să nu te întinzi mai mult decât îți este plapuma, chiar nu te vei întinde. Evident, nu trebuie exagerat, în sensul că viziunea de securitate trebuie să fie întotdeauna în acord cu felurilele capacități deținute de un stat.

Cu riscul auto-orientalizării, textul a demonstrat că incertitudinile privind rolul strategic al României țin de lipsa de viziune a elitei locale, care derivă din motive ce pot fi explorate și explicate. Nu este însă vorba, așa cum subliniază „propaganda rusă” prin intermediul narațiunii *România, colonie a Occidentului*, despre rațiuni neo-coloniale proiectate asupra României de către Uniunea Europeană și diferiții lideri politici ai acesteia.

BIBLIOGRAFIE

- Aurescu, Bogdan, „Postfață” în *România, marile puteri și ordinea europeană (1918-2018)*, Valentin Naumescu (coord.), Iași, Ed. Polirom, 2018.
 Barnett, Thomas P. M., *Romanian and East German Policies in the Third World*, Westport, Praeger, 1992.
 Başer, Ekrem T., „Shift-of-Axis in Turkish Foreign Policy. Turkish National Role Conceptions Before and During AKP Rule” in *Turkish Studies*, 2015, pp. 1-19.
 Băsescu, Traian, *Traian Băsescu pe Calea Victoriei*, București, Editura Sophia-Press, 2008.

¹⁰² Ekrem T. Başer, „Shift-of-Axis in Turkish Foreign Policy. Turkish National Role Conceptions Before and During AKP Rule” in *Turkish Studies*, 2015, pp. 1-19.

¹⁰³ Roxanne Lynn Doty, *Imperial Encounters. The Politics of Representation in North-South Relations*, Minneapolis, University of Minnesota Press, 2002, p. 168.

- Chifu, Iulian, *Gândire strategică*, București, Ed. Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, 2013.
- Cioloș, Dacian, „România de la aderare spre integrare europeană: succese, ezitări, oportunități, (2007-2017)“ în *România, marile puteri și ordinea europeană (1918-2018)*, Valentin Naumescu (coord.), Iași, Ed. Polirom, 2018.
- Constantinescu, Emil, *Adevărul despre România (1989-2004)*, București, Ed. Universală, 2004.
- Dodds, Klaus; David Atkinson, *Geopolitical Traditions. A Century of Geopolitical Thought*, New York, Routledge, 2000.
- Doty, Roxanne Lynn, *Imperial Encounters. The Politics of Representation in North-South Relations*, Minneapolis, University of Minnesota Press, 2002.
- Dunn, Kevin C.; Iver B. Neumann, *Undertaking Discourse Analysis for Social Research*, Ann Arbor, University of Michigan Press, 2016.
- Finnemore, Martha, *National Interests in International Society*, Ithaca, Cornell University Press, 1996.
- Georgescu, Florin, *Capitalul în România post-comunistă*, București, Ed. Academiei Române, 2018.
- Hill, William H., *No Place for Russia. European Security Institutions Since 1989*, New York, Columbia University Press, 2019.
- Harmisch, Sebastian, “Role theory. Operationalization of key concepts“ în *Role Theory in International Relations. Approaches and analyses*, eds. Sebastian Harnisch, Cornelia Frank, Hannes Maull, New York, Routledge, 2011.
- Helmus, Todd C.; Elizabeth Bodine-Baron; Andrew Radin, *Russian Social Media Influence. Understanding Russian Propaganda in Eastern Europe*, Santa Monica, RAND Corporation, 2018.
- Hopf, Ted, *Social Construction of International Politics. Identities & Foreign Policies, Moscow, 1955 & 1999*, Ithaca, Cornell University Press, 2002.
- Geoană, Mircea, *Încredere*, București, Ed. Nemira, 2009.
- Georgescu, Florin, *Capitalul în România post-comunistă*, București, Ed. Academiei Române, 2018.
- Iliescu, Ion, *Fragmente de viață și de istorie trăită*, București, Ed. Litera, 2011.
- Iohannis, Klaus, *Pas cu pas*, București, Curtea Veche Publishing, 2014.
- Iohannis, Klaus, *Primul pas*, București, Curtea Veche Publishing, 2015.
- Iohannis, Klaus, *EU.RO*, București, Curtea Veche Publishing, 2019.
- Jowitt, Kenneth, *Revolutionary Breakthroughs and National Development. The Case of Romania, 1944-1965*, Los Angeles, University of California Press, 1971.
- Krag, Martin; Sebastian Asberg, “Russia’s strategy for influence through public diplomacy and active measures. The Swedish case“ în *Journal of Strategic Studies*, 2017.
- Miskimmon, Alister; Ben O’Loughlin; Laura Roselle (ed.), *Forging the World. Strategic Narratives and International Relations*, Ann Arbor, University of Michigan, 2017.
- Naumescu, Valentin (coord.), *România, marile puteri și ordinea europeană (1918-2018)*, Iași, Ed. Polirom, 2018.
- Năstase, Adrian, *Lumea, americanii și noi*, Geamăna, Ed. Tiparg, 2012.
- Neumann, Iver B., *Russia and the Idea of Europe. A Study in Identity and International Relations*, New York, Routledge, 2017.
- Pașcu, Ioan Mircea, *Bătălia pentru NATO. Raport personal*, București, Ed. RAO.
- Radin, Andrew; Clint Reach, *Russian Views of the International Order*, Santa Monica, RAND Corporation, 2017.
- Roselle, Laura, Alister Miskimmon, Ben O’Loughlin, “Strategic narrative. A new means to understand soft power“ în *Media, War & Conflict*, 2014, 7 (1).
- Severin, Adrian, *Locurile unde se construiește Europa*, Iași, Ed. Polirom, 2000.
- Severin, Adrian, *România, subiect sau obiect al geopoliticii?*, București, Ed. Compania, 2015.

- Schimmelfenning, Frank, "Introduction. The Impact of International Organizations on the Central and Eastern European States. Conceptual and Theoretical Issues" in *Norms and Nannies. The Impact of International Organizations on the Central and East European States*, ed. Ronald H. Linden, New York, Routledge, 2002.
- Szostek, Joanna, "Defence and Promotion of Desired State Identity in Russia's Strategic Narrative" in *Geopolitics*, 2016.
- Tsygankov, Andrei P., *The Dark Double. US Media, Russia, and the Politics of Values*, New York, Oxford University Press, 2019.
- Tulmets, Elsa, *East Central European Foreign Policy Identity in Perspective. Back to Europe and the EU's Neighbourhood*, London, Palgrave Macmillan, 2014.
- Weldes, Jutta, *Constructing National Interest. The United States and the Cuban Missile Crisis*, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1999.
- Wolfgang, Zellner, *Security Narratives in Europe. A Wide Range of Views*, Institute for Peace Research and Security Policy at the University of Hamburg, Nomos, 2017.
- <https://pressone.ro/romania-colonia-europei-o-poveste-cu-propaganda-care-nu-se-mai-termina>